

Camilerde ve tarikat yapılarında hükümdarlara mahsus bu mahfillerden başka kadınların ve müezzinlerin kullanımına mahsus mahfiller (bk. CAMİ [Mimarî]), ayrıca mevlevîhânelerde âyini icra edenlerin (âyinhanların ve sâzendelerin) yer aldığı mutrip mahfilleri (bk. TEKKE [Mimarî]) gibi, aynı terimle anılan mekân birimleri bulunmaktadır. Anadolu Türk mimarisinde hükümdar mahfilinin yanı sıra diğer mahfillerin teşhis edildiği en erken örneklerden biri Beyşehir Eşrefoğlu Camii'dir. Mihrap eksenine yerleştirilmiş olan dikdörtgen planlı fevkanî müezzin mahfili girişlerle orta sahnı sınırlayan dört ahşap direğe oturtulmuştur. Kuzeydeki kapalı son cemaat yerinin üstü de kadınlar için bir fevkanî mahfil olarak değerlendirilmiş, bütün bu mahfiller şebekeli ahşap korkuluklarla çevrilmiştir. Ayrıca mihrap duvarından itibaren ilk sıradaki direklerin hizasına kadar gelen, harimle hemzemin, ahşap şebekelerle sınırlandırılmış mahfiller de vardır. Bunların devlet ricâli ve ulemâ için tasarlandığı düşünülebilir.

Osmanlı camilerindeki müezzin mahfillerinin hepsi fevkanî konumda olup akustik açısından en uygun yer harimin merkezi olduğu halde mekânın görsel bütünlüğünü parçalamamak için büyük çoğunluğu mihrap taçkapı ekseninin sağına kaydırılmıştır. Edirne'deki Selimiye Camii bu konuda tek istisnayı oluşturur. Ancak gözü rahatsız etmemesi için mahfilin alçak tutulmuş olduğu dikkat çeker. Devâsâ harimin tam merkezine yerleştirilmiş olan kare planlı ahşap müezzin mahfilinin altındaki alanın ortasında sekizgen biçiminde küçük bir havuz bulunur.

Bursa Yeşilcami'de zemin kotunda, giriş eyvanını yanlardan kuşatan ve üst kattaki hünkâr kasrının yan mekânlarının altına isabet eden, duvarları ve tavanları çiniyle kaplı, Bursa kernerli eyvan biçimindeki mahfillerin de ümerâ ve ulemâ sınıflarının ileri gelenleri için tasarlandığı tahmin edilmektedir. Harimi üç yönden (doğu, batı ve kuzey) saran kadınlara mahsus fevkanî mahfillerin Bizans dinî mimarisinden ve özellikle Ayasofya'dan mülhem olduğu anlaşılmaktadır. Tarikat yapılarında âyinleri izlemek isteyen kadınlara mahsus, büyük çoğunluğu fevkanî olan ve genellikle ahşap kafeslerle donatılan mahfillere rastlanır. Âyinlerin icra edildiği yapı bağımsız ise kadınların ulaşımı için erkeklerin kullandığı cümle kapısından ayrı bir giriş tasarlanmakta, âyin

mekânının ikamet birimlerine bitişik olduğu örneklerde haremnden bu mahfille-re geçilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Yeni Cami ve Hünkâr Kasrı, Ankara, ts. (Vakıflar Genel Müdürlüğü); Muzaffer Sudalı, *Hünkâr Mahfilleri*, İstanbul 1958; Selçuk Batur, "On the Problem of the Late Prayer Hall and Sultan's Lodge in Nineteenth Century Imperial Mosques", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, İstanbul 1970, II, 105-112; Ayda Arel, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul 1975; Ayşıl Tükel-Yavuz, "Divriği Ulu Camisi Hünkâr Mahfili Tonozu", *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası* (haz. Yılmaz Önge v.dğr.), Ankara 1978, s. 137-154; a.mlf., "The Presence of the Sultan's Mahfil in Pre-Ottoman Anatolian Mosques", *Ars Turcica I. Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst*, München 1987, s. 351-361; Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi-Osmanlı Dönemi*, İstanbul 1984, II, 212-230; Aptullah Kuran, "The Evolution of the Sultan's Pavilion in Ottoman Imperial Mosques", *Islamic Art IV: 1990-1991*, New York 1992, s. 281-300; Günekut Akın, "Mimarlık Tarihinde Pozitivizmiz Aşma Sorunu ve Osmanlı Merkezi Mekan İkonolojisi Bağlamında Edirne Selimiye Camisi'ndeki Müezzin Mahfili", *Türk Kültüründe Sanat ve Mimari-Klasik Dönem Sanatı ve Mimarlığı Üzerine Denemeler*, İstanbul 1993, s. 1-39; J. Zick-Nissen, "The Choice for Compositions of Tilework in View to the Patron as to the Function of the Room", *Prof. Dr. Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları* (haz. Yıldız Demirel), İstanbul 1996, s. 201-209; M. Baha Tanman, "Hekimoğlu Ali Paşa Camii'ne İlişkin Bazı Gözlemler", *Prof. Dr. Oktay Aslanapa Armağanı*, İstanbul 1996, s. 253-280; a.mlf., "Edirne Selimiye Camii'nin Hünkâr Mahfilindeki Bazı Ayrıntılardan II. Selim'in ve Mimar Sinan'ın Dünyalarına", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları-Yıldız Demirel'e Armağan*, İstanbul 2001, s. 151-161; a.mlf., "Hünkâr Kasırları", *DBİst.A*, IV, 100-102; a.mlf., "Hünkâr Mahfilleri", a.e., IV, 104-105.

M. BAHÂ TANMAN

MAHFİL (Mahfil)

Dinî, ilmî, edebî dergi.

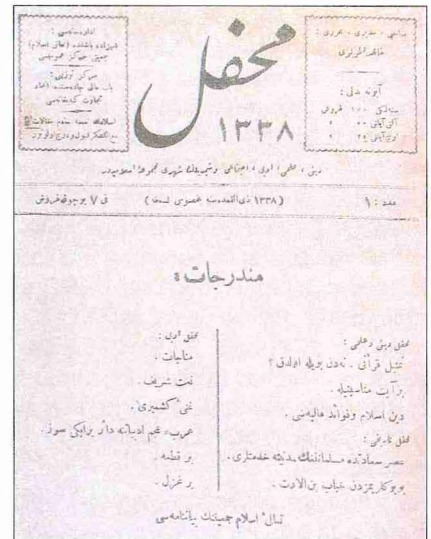
Zilkade 1338 – Ramazan 1344 (Temmuz 1920 – Mart 1926) tarihleri arasında altmış sekiz sayı yayımlanmıştır. Tâhirülmevlevî, Ferid Bey ve Karahisarlı Ahmed Efendi tarafından kurulmuş olmasına rağmen hem para hem yazı yükü büyük oranda sahibi, müdürü ve muharriri görünen Tâhirülmevlevî'nin üzerinde kalmıştır. Derginin adı bazı kaynaklarda *Mahfel* olarak geçmekteyse de (meselâ bk. Hasan Duman, *Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, İstanbul 1986, s. 226) onuncu sayısında yayımlanan "Mah-

fel mi Mahfil mi" başlıklı yazıda derginin adının *Mahfil* olduğu belirtilerek konuya açıklık getirilmiştir. Başlık altında kendini "dinî, ilmî, edebî, içtimâî mecmûa-i İslâmiyye" olarak tanımlayan dergide bu konulardan başka tarih, intikâd, fen, felsefe, tasavvuf gibi bölüm başlıkları da bulunmaktadır. Yayın politikasını ifade eden, "Yazarın şahsiyeti değil yazının ehemmiyeti nazarıdikkate alınır" ifadesine başlık klîşesi içinde yer verilmiştir.

Tâhirülmevlevî'den (Tâhir Olgun) başka belli başlı yazarları arasında Ferid (Kam), Aksekili Ahmed Hamdi, Suûdülmevlevî, İskilipli Mehmed Âtîf, Mehmed İzzet, Tokadizâde Şekib, Şeyh Abdülbâki (Baykara), Muhiddin Râif (Yengin), Hüseyin Vassâf, Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı Miralay Abdurrahman, Bergamalı Cevdet, Reşid Mazhar, Ahmed Remzi (Akyürek), Ödemişli M. Muammer, İhsan Mahvî ve Mazhar Osman (Usman) bulunmaktadır.

Mevlevîşrep bir havanın kendini hissettirdiği *Mahfil*'de Tâhirülmevlevî o ayın dinî aktüallitesinden hareket ederek "Zebh-i İsmâilî", "Vakfe-i Arafât", "Rebûlevvel ve Mevlid-i Şerîf", "Şa'bânü'l-muazzam, Leyle-i Berâe, Surre-i Hümâyûn, Mahya, Yevm-i Şek", "Ramazân-ı Şerîf ve Oruç", "Bayram Namazı", "Yeni Sene ve Hicrî Tarih", "Muharrem ve Matem", "Na't-ı Şerîf" gibi başlıklar taşıyan şiirler ve dinî-kültürel hayata ilişkin yazılar yazmıştır. Ferit Kam'ın, Dârülfünun'da ver-

Mahfil'in ilk sayısının kapağı

diği “âsâr-ı edebîyye tedkikâtı” derslerine ait notlarından “Vezn-i Arûz ile Arap Acem Edebiyatına Dair Bir İki Söz”, “Arap Romanları”, “Câhiliye Âsârından Birkaç Numûne”, “İran Edebiyatı” gibi bölümlerle “Edebiyyât-ı Sûfiyye” ve “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî” gibi yazıları yayımlanmıştır.

Dinî inançları zedeleyici yazı ve gelişmelerin de konu edildiği dergide Tâhirülmevlevî, Dârülmualimîn’de Doktor Cevdet Nasûhî tarafından verilen bir konferansa “Mâhud Hezeyân Konferansı” ve Abdullah Cevdet’in Bahâilik lehindeki yazısına karşı “Benî Kurayza Meselesi” adlı makalelerle cevap vermiştir. Ayrıca Tedkik-i Mûellefât-ı Osmânî Heyeti ile “resm-i Osmânî” konusunda çıkan anlaşmazlığa dair yazdığı seri yazılarla tartışmalara girmiş, bunlardan ilki dolayısıyla hakkında dava açılmıştır. İskipli Mehmed Âtîf’in Cenab Şahabeddin’in *Peyâm-ı Sabâh*’ta yayımlanan “Yarınki Efkâr-ı İslâmiyye” yazısına verdiği cevaplar ve “Oruç Meselesi Hakkında Cevap” adlı makalesi de aynı bağlamdaki yazılardandır.

Dergide dikkati çeken diğer yazılar arasında Mehmed Ali Aynî’nin “Kur’ân-ı Kerîm’in Tercümesi Meselesi”, Aksekili Ahmed Hamdî’nin “Gazzâlî’nin Ruh Hakkındaki Telakkıyâtı”, Mehmed İzzet’in “Hakikat-ı Mahza ve Aynştayn”, “Ulûm-ı Riyâziyye ve Ulûm-ı Hey’et”, “İlm-i Hey’et ve İnsanlar”, “Fezâ ve Semâ”, Bergamalı Cevdet’in bir seri oluşturan “Tefsirler ve Müfessirler”, Şerefeddin’in (Yaltkaya) “Felsefe-i Kadîmeden Birkaç Yaprak”, Muhiiddin Râif’in “İngiliz Sünûhât-ı Edebiyyesi Numûnelerinden”, Reşid Mazhar’ın “Anatole France’in Vefatı Münasebetiyle”, “Monsieur Lucien Bois Cenapları ile Mülâkat”, Mahfil imzasıyla “Yeni Telemak Tercümesi ve Fenelon”, Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı Miralay Abdurrahman’ın “Yeni Bir Mu’cize-i Kur’ân” ile bir seri oluşturan “Arzın Son Günü”, Ödemişli Muammer’in “Edebiyatda Teceddüd”, Sâdî’nin “Âlem-i İslâm Salnâmesi”; Mazhar Osman’ın “Keyif Veren Zehirler”i bulunmaktadır. Şahıslar ve eserleri üzerine yazılmış makalelerin de önemli bir yer tuttuğu *Mahfil*’de Mehmed Esad Dede, Osman Nevres, Osman Şems, Avni Bey (Ye-nişehirli), Sâlih Zeki, Ali Emîrî Efendi, Karahisarlı Ahmed Dede, Münecimbaşı Hüseyin Hilmi Efendi, Kamil Flamaryon bu tür yazılara konu olan isimlerden bazılarıdır.

Mahfil için dönemin yerli ve yabancı basınında bazı yazılar kaleme alındığı,

dergideki haber ve iktibaslardan anlaşılmaktadır. *Peyâm-ı Sabâh*’ta Ali Kemal ve Cenab Şahabeddin’e ait övücü iki yazı, *Vakit* gazetesinde ise aleyhte bir yazı çıkmıştır. Paris’te yayımlanan *Revue du monde musulman* dergisi bir sayısında *Mahfil* sayılarını içeriğiyle tanıtmıştır. *Mahfil*’de zaman zaman bu dergiden çevrilen yazılara da yer verilmiştir.

Genel olarak on altı veya yirmi, bazı sayıları sekiz veya yirmi dört sayfa olarak hicrî ay başlarında yayımlanan dergi, okuyucularına *Hint Masalları* ve Şeyh Galib’in *Hüsn ü Aşk*’ını forma forma ek olarak vermiş, 11 ve 23. sayıları da ramazan sayısı olarak çıkmıştır. Sürekli bir tiraj problemi olan dergide zaman zaman satışların 150-200’ü aşmamasıyla ilgili şikâyetlere yer verilmiştir.

Mahfil, birleştirilerek çıkarılan 32 ve 33. sayılar (Cemâziyelâhîr-Receb 1341) dışında 67. sayısına kadar düzenli yayımlanmıştır. Tâhirülmevlevî’nin Ankara İstiklâl Mahkemesi’nce tutuklu olarak yargılandığı üç ay boyunca neşredilmemiş, onun suçsuz bulunup serbest kalınca çıkardığı 68. sayıdan sonra ise tamamen kapanmıştır. Dergi üzerine bazı lisans tezleri yanında Zekeriya Kantaş *Mahfil Dergisi: İnceleme, Tahlili Fihrist* adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (I-II, 2001, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahfil dergisi koleksiyonu, İSAM Ktp., nr. D. 00597; Tâhirülmevlevî, *Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri* (haz. Atilla Şentürk), İstanbul 1991, s. 70-194, 380-383; Atilla Şentürk, *Tâhirü’l-Mevlevî: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1991, s. 31-38; Tanju Oral, “Mahfel”, *TDEA*, VI, 112.

ÂLİM KAHRAMAN

MAHFÛZ

(المحفوظ)

Sahih hadis anlamında terim.

Sözlükte “ezberlemek, korumak” anlamına gelen *hıfz* kökünden türemiş olup “ezberlenmiş ve korunmuş” demektir. Terim olarak “rivayetleri birbirine zıt iki sika râviden daha güvenilir olanın rivayet ettiği hadis” mânasında kullanılır. Buna göre mahfûz hadis sahih hadisin bir çeşidi olup şâz hadisin karşısında bir konumda bulunmaktadır. Bu terim, hadis istihlâhlarının henüz yerleşmediği II. (VIII.) yüzyılda “iyi ezberlenmiş ve korunmuş hadis” anlamında kullanılırken III. (IX.)

yüzyılda terim anlamını kazanmış ve makbul haberleri gösteren terimler arasına girmiştir. Her ne kadar bu yüzyılda delil olarak kullanılan makbul hadisler daha çok sahih ve hasen terimleriyle ifade edilmekteyse de bazı muhaddisler bir hadisin sahih ve hasen olduğunu ceyyid, müstakim, sâbit, nebîl, sâlih gibi terimler yanında özellikle mahfûz kelimesiyle ifade etmişlerdir.

Hadis terimlerini ilk tanımlayanlardan İmam Şâfiî, mahfûz kelimesini tarif etmemekle beraber onun karşısında yer alan şâz hadisi “güvenilir bir râvinin daha güvenilir râvilerin rivayetine aykırı olarak naklettiği hadis” diye tanıtmakla mahfûz hadisi de bir bakıma tarif etmiş olmaktadır. Hadislerin sıhhat bakımından en geniş biçimde değerlendirildiği III. (IX.) yüzyılda mahfûz genelde karşıtı olan şâz ile birlikte ele alınmıştır. Fesevî’nin bir hadisi değerlendirirken söylediği, “Ma’mer bu hadisin isnadında Hişâm’a muhalefet etmekle yanılmıştır, mahfûz olan Hişâm’ın hadisidir” sözü (*el-Ma’rife ve’t-târih*, II, 117) kalıp halinde benimsenmiş ve daha sonraki dönemlerde mahfûz hadisten söz edilirken bu ifade veya buna benzer lafızlar kullanılmıştır. Yine III. (IX.) yüzyılda bazı muhaddisler ve özellikle Ebû İsmâ et-Tirmizî, sika veya zayıf râvilerin kendilerinden daha güvenilir râvilere muhalif olarak rivayet ettikleri hadisler hakkında “gayr-i mahfûz” tabirine yer vermiştir (Nûreddin İtr, s. 88).

Hadis usulü âlimleri mahfûz hadisi senedi mahfûz ve metni mahfûz olmak üzere iki kısımda ele almışlar, senedi mahfûz hadise örnek olarak Süfyan b. Uyeyne – Amr b. Dînâr – Avsece – İbn Abbas senediyle rivayet edilen, Hz. Peygamber devrinde âzat ettiği köleden başka vâris bırakmayan bir adamın vefatından söz eden muttasıl hadisi (İbn Mâce, “Ferâ’iz”, 11; Ebû Dâvûd, “Ferâ’iz”, 8; Tirmizî, “Ferâ’iz”, 14) göstermişlerdir. Râvilerinin tamamı sika olan bu senede İbn Cüreyc gibi sika râviler de mütâbaat etmiş, ancak herkesçe sika kabul edilen Hammâd b. Zeyd hadisi, Amr b. Dînâr vasıtasıyla Avsece’den İbn Abbas’ı zikretmeden maktû olarak nakletmekle bir grup sika râviye muhalefet etmiştir. Ebû Hâtîm er-Râzî, sika olduğu halde birden fazla sika râviye muhalefet eden Hammâd’ın rivayetinin şâz, kendisine tâbi olanların çokluğu sebebiyle Süfyan b. Uyeyne’ye ait rivayetin mahfûz olduğunu belirtmektedir (İbn Hacer el-Askalânî, s. 69). Müslim tarafından